

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ЕМПАТІЯ ЯК ЦІННІСНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Олефіренко Д. О.

студентка 4 курсу ОР бакалавр
спеціальності 231 «Соціальна робота», ФПСР

Керівник: Смокова Л. С.

к. психол. н., доц. кафедри практичної та клінічної психології
ФПСР

Актуальність дослідження толерантності як важливої особистісної та професійної якості майбутніх соціальних працівників зумовлюється покладеною на сучасного фахівця соціальної роботи суспільною місією виховання культури діалогу і взаємної поваги, що потребує від нього розвинених компетенцій з конструктивної побудови взаємин, збереження

свободи, гармонії та цілісності внутрішнього світу клієнтів які звертаються до спеціаліста.

Поняття «толерантність» розглядається як соціально важливе явище, норма життя у демократичному суспільстві. Це один з головних принципів взаємовідносин між людьми. Толерантність визначається як інтегративна якість особистості, що відображає активну моральну позицію і готовність до конструктивної взаємодії з людьми і групами незалежно від їх національної, соціальної, релігійної, гендерної приналежності, поглядів, світогляду, стилю мислення і типу поведінки; сприяє успішному самоствердженню особистості та її самореалізації у суспільстві. Толерантність визначає багатовимірність середовища і різноманітних поглядів; забезпечує гармонійне мирне співіснування представників, відмінних за різними ознаками; виступає громадським гарантом недоторканості і не насилля по відношенню до різних меншин і легалізує їхнє становище за допомогою закону; дозволяє стримувати ворожість, пропонує конструктивний вихід із конфліктної ситуації; сприяє нормалізації психологічної атмосфери в групі, у колективі, суспільстві; підтримує і розвиває самооцінку особистості і колективу; є досконалим взірцем організації життєдіяльності в соціумі; забезпечує успішну соціалізацію.

Толерантність у соціальній роботі є надзвичайно важливою і спрямована на уникнення будь-якої упередженості. Соціальний працівник зобов'язаний підтримувати та сприяти ствердженню прав людини, демократії, отже, відмовитися від догматизму, абсолютизації певних переконань. Це означає визнання відмінностей людей, але неможливість нав'язування окремих поглядів, переконань. Важливим є виховання на принципах толерантності, що сприяє зміцненню терпимості, розвитку навиків критичного мислення та спрямоване на протидію негативних впливів. Професійна толерантність соціальної роботи означає відчуття

закономірності, а також терпимість та коректність до цих проявів. Принцип толерантності зумовлений тим, що соціальна робота ведеться з іншими критеріями клієнта, у тому числі з особами, які можуть не викликати почуття.

Професійна підготовка спеціалістів включає комплекс таких форм занять як лекційні, семінарські та практичні, навчальні та виробничі практики. Але для їх професійної підготовки особливого значення набувають інтерактивні форми і методи навчання, тому що діяльність у соціальній сфері передбачає не стільки знанневий аспект, скільки компетентнісний, пов'язаний з ціннісними установками та вміннями фахівця взаємодіяти з різними соціальними групами населення.

Організація роботи з метою навчання та виховання толерантності потребує розгляду її в онтогенетичному аспекті, а також застосування спеціальних технологій відповідно до віку та основного виду діяльності. У структурі толерантності виділені три компоненти: емоційне прийняття, розуміння й співробітництво. Відповідно до них використовуються технології: емоційно-орієнтована, когнітивно-орієнтована і діяльнісноорієнтована. Для роботи із майбутніми фахівцями спеціальності «Соціальна робота» найдоцільніше використовувати діяльнісно-орієнтовану технологію, оскільки в цьому віці формується конативний компонент толерантності (вміння співробітничати), пов'язані з ним параметри толерантності (вміння вести діалог, навички спілкування та ін.).

Ефективність взаємодії соціального працівника і клієнта багато в чому залежить від емпатичного бачення проблеми. Емпатія – це усвідомлене співпереживання емоційного стану іншої людини, пізнання її внутрішнього світу, думок, почуттів, готовність надати емоційну підтримку. У психоаналітичній літературі емпатія вперше розглядається засновником школи З. Фрейдом у відомій праці "Психологія мас і аналіз "Я" людини", в якій виокремлюється велика

когнітивна функція емпатії у розумінні партнера у процесі спілкування. Відповідно до З. Фрейда емпатія допомагає встановленню відповідного ставлення до психічного стану, що сприймається. Є певний механізм емоційного залучення до переживань іншого, що примушує нас при одному лише сприйнятті певної емоції пережити її. Але цій природній схильності індивіда суперечить ціла група факторів, що перешкоджають формуванню відносин в умовах індивідуального спілкування. Особливими формами емпатії виступають співпереживання (особливість характеру людини, що дозволяє гостро відчувати почуття оточуючих людей, вміння поставити себе на місце іншого, зрозуміти і відчувати те, що й він) та співчуття (чуйне ставлення до переживань іншої людини, почуття жалю, викликане чийм–небудь нещастям). Виникає емпатія через емоційне реагування на зовнішні, зазвичай майже непомітні прояви емоційного стану іншої людини – вчинків, мови, мімічних реакцій, жестів тощо. Проявляти емпатію – значить брати до уваги лінію поведінки іншого (ставитися до неї співчутливо), при цьому власну лінію можна будувати по–своєму. Зазвичай виділяють два типи емпатії:

- *інтелектуальну*, коли люди обмінюються думками один з одним і зустрічають при цьому розуміння;
- *емоційну*, коли мова йде про почуття, які не обов'язково можуть бути виражені словами. Для встановлення контакту необхідна присутність обох типів емпатії за умови їх рівнозначності.

У практиці соціальної роботи необхідно розрізняти такі поняття, як емпатія і симпатія. Емпатія передбачає активне вживання, дозволяє зрозуміти і відчувати почуття іншої людини. Емпатія – це щось набагато більше, ніж співпереживання, її багатство або бідність залежить від того, що лежить в її основі. Емпатичні прояви можна вважати основними в процесі встановлення довірчого контакту з іншою людиною, а тим більше, для проведення

психологічних консультацій, психотерапевтичних і психокорекційних робіт. В психології емпатія – це усвідомлене співпереживання поточного емоційного стану іншої людини без втрати відчуття походження цього переживання. Відповідно емпат – це людина з розвинутою здатністю до емпатії. Термін «емпатія» вперше з'явився в англійському словнику в 1912 р. і був близький поняттю «симпатія». Симпатія дає можливість зрозуміти страждання іншої людини, проте самі почуття залишаються нашими власними, проте передумовою до сильної емпатії частіше всього є та чи інша форма симпатії, коли людина відчуває бажання зрозуміти іншого. Але й повна ідентифікація, ототожнення руйнують емпатію, тому для соціального працівника дуже важливо зберегти власну індивідуальність. Випробовуючи симпатію, соціальний працівник в першу чергу поглинений власними відчуттями, які проєктуються на клієнта без урахування переживань останнього, бо симпатія не означає дієвого розуміння іншої людини. Емпатія дає можливість клієнту залишатися самостійною особистістю із правом на власні почуття і думки, проте не дозволяє соціальному працівнику критично підходити до почуттів іншої людини.

Література

1. Асмолов А. Історичеська культура і педагогіка толерантності // Меморіал. 2001., №24, С.61–63
2. Журавльова Л. П. Психологія емпатії. //Монографія// Житомир: Вид-во ЖДУ ім.. І Франка, 2007 327с.
3. Яшина Н. Формування толерантності студентів як педагогічна проблема у вищих навчальних закладах України. Вісник Львівського університету. Педагогіка. Львів, 2010. Вип. 26. С.111–116.
4. Етапи формування психосоціальних компетентностей (життєвих навичок) учнів\ Навички емпатії (короткий опис, приклади) URL: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/98>